

ਰੇਡੀਓ ਲਵੀਵਾਰ: ਜਲਵਾਯੂ ਬਦਲਾਅ - ਕਿਉਂ ਬਦਲ ਰਹੀ ਹੈਂ ਫਿਜ਼ਾਈਂ

ਕੜੀ 49 ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਤਿਆਰ ਹਾਂ? - ਉਪਚਾਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ

To what extent We are ready?- Mitigation Measures

ਮੂਲ ਖੋਜ ਅਤੇ ਆਲੋਚ: ਨੇਤਰਾ ਤਰਿਪਾਠੀ

ਪੰਜਾਬੀ ਰੁਪਾਂਤਰ ਤੇ ਖੋਜ: ਭਾਰਤ ਗਿਆਨ ਵਿਗਿਆਨ ਸੰਮਤੀ, ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

(In this episode, we have discussed complex nature of earth's climate system, resulting from an aggregated interaction of many components such as the ocean, the atmosphere, human beings, and living organisms like forests and the biodiversity... The earth's climate has changed over the millennium, but what is causing concern is the projected rapid rate of change in the earth's climate due to increased human activities like excessive energy use, industrial processes, agriculture and land use change and forestry... India's agriculture, water resources, coasts and islands, and population health are vulnerable to climate change...that have put our planet earth and its climate in a crucial situation. So, the focus is that the need of the hour is finding mitigation measures which are not only feasible but also applicable to the current scenario and the situation. The episode highlights the issues along with the available and planned mitigation measures, policies, plans and actions.)

(ਇਸ ਕੜੀ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਜਲਵਾਯੂ ਇਕ ਜਟਿਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦਰ, ਵਾਯੂਮੰਡਲ, ਮਨੁੱਖ, ਜੀਵ, ਜੰਗਲ ਅਤੇ ਜੈਵ-ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਵਰਗੇ ਕਈ ਘਟਕਾਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ... ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੀ ਜਲਵਾਯੂ ਪਿਛਲੇ ਲੱਖਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈ ਹੈ.. ਪਰ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ - ਊਰਜਾ ਦੀ ਬੇਹੱਦ ਵਰਤੋਂ, ਉਦਯੋਗਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ, ਖੇਤੀ ਅਤੇ ਭੂਮੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਭੂਮੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ. ਭਾਰਤ ਦੀ ਖੇਤੀ, ਜਲ ਸੰਸਾਧਨ, ਤਟ ਅਤੇ ਦੀਪ, ਜਨਸੰਖਿਆ, ਸਿਹਤ ਵਰਗੀਆਂ ਵਧਦੀਆਂ ਮਨੁੱਖੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੀ ਜਲਵਾਯੂ ਵਿਚ ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਦਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੇਜ਼ ਹੈ... ਅਤੇ ਇਹ ਸਭ ਜਲਵਾਯੂ ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਚਪੇਟ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ...ਸਭ ਅਪਣੇ ਇਸ ਧਰਤ ਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਜਲਵਾਯੂ ਦੀ ਨਿੱਤ ਦਿਨ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਖਰਾਬ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਵਧਦੀ ਤਪਸ਼ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂ ਹਾਂ... ਇਸ ਲਈ, ਸਮੇਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਕਰਾਂਗੇ ਆਪਣੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਦਾ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣਾਂਗੇ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਤਿਆਰੀਆਂ ਇਸ ਬਦਲਾਅ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਾਫੀ ਹਨ ? ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਚਾਰਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵੀ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਦਾ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਵੀ ਕਰਾਂਗੇ ! ਇਸ ਕੜੀ ਵਿੱਚ ਵਰਤਮਾਨ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਉਪਾਵਾਂ ਬਾਬਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ... ਨਾਲ ਹੀ ਉਪਲਬਧ ਅਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਉਪਚਾਰ ਉਪਾਵਾਂ, ਨੀਤੀਆਂ, ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਜਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ...)

ਪਾਤਰ

ਔਰਤ ਸੂਤਰਧਾਰ

ਮਰਦ ਸੂਤਰਧਾਰ

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ (ਉਮਰ 52 ਸਾਲ)

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਮਲਾ: ਗ੍ਰਹਿਣੀ (ਸਾਹ/ਦਮੇ ਦੀ ਰੋਗੀ) (ਉਮਰ 46 ਸਾਲ)

ਅਰਜਨ: ਪੁੱਤਰ (ਉਮਰ 19 ਸਾਲ)

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਜਲਵਾਯੂ ਵਿਗਿਆਨੀ (ਉਮਰ 42 ਸਾਲ)

ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ: ਵਿਗਿਆਨ ਲੇਖਕ (ਉਮਰ 32 ਸਾਲ)

ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਐਲਾਨ

(ਸਿਰਲੇਖ ਗੀਤ ਦਾ ਸੰਗੀਤ-ਟ੍ਰੈਕ ਸੁਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ)

ਜਲਵਾਯੂ ਬਦਲਾਅ, ਕਿਉਂ ਬਦਲ ਰਹੀ ਹੈਂ ਫਿਜ਼ਾਏਂ

ਸੰਗੀਤ.....

ਐਲਾਨ :ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਰੇਡੀਓ ਵੱਲੋਂ ਵਿਗਿਆਨ-ਪ੍ਰਸਾਰ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਹੈ, **ਜਲਵਾਯੂ ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਲੜੀਵਾਰ “ਕਿਉਂ ਬਦਲ ਰਹੀ ਹੈਂ ਫਿਜ਼ਾਏਂ” ਦੀ ਉਨੰਜਵੀਂ ਕੜੀ “ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਤਿਆਰ ਹਾਂ? - ਉਪਚਾਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ”**

(ਸਿਰਲੇਖ ਗੀਤ ਦਾ ਸੰਗੀਤ-ਟ੍ਰੈਕ ਮੁੜ ਸੁਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ)

ਔਰਤ ਸੂਤਰਧਾਰ : ਹਾਂ ਜੀ। ਪਿਆਰੇ ਸ਼੍ਰੋਤਿਓ ...ਸੁਆਗਤ ਹੈ ਜੀ ਤੁਹਾਡਾ ਸਭ ਦਾ ਅੱਜ ਦੇ “**ਜਲਵਾਯੂ ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨ**” ਦੇ ਲੜੀਵਾਰ “**ਕਿਉਂ ਬਦਲ ਰਹੀ ਹੈਂ ਫਿਜ਼ਾਏਂ**” ਦੀ ਉਨੰਜਵੀਂ ਕੜੀ ਵਿੱਚ।

ਮਰਦ ਸੂਤਰਧਾਰ : ਹਾਂ! ਇਸ ਲੜੀਵਾਰ “**ਕਿਉਂ ਬਦਲ ਰਹੀ ਹੈਂ ਫਿਜ਼ਾਏਂ**” ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਕੜੀ, ‘**ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਉਰਜਾ**’ ਸੁਣਾਈ ਸੀ ਕਹਾਣੀ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਉਰਜਾ ਦੀਆਂ ਭਵਿੱਖੀ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ!

ਔਰਤ ਸੂਤਰਧਾਰ : ਹਾਂ ਜੀ! ਹੋਈ ਸੀ ਚਰਚਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਨੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਉਰਜਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਗੈਰ ਰਵਾਇਤੀ ਉਰਜਾ ਸਾਧਨਾ ਵੱਲ ਨੂੰ ਮੋੜਾ ਕੱਟਣ ਦੀ !

ਮਰਦ ਸੂਤਰਧਾਰ : ਸੁਰੂ ਹੋਈ ਸੀ ਕਹਾਣੀ ਟਰੇਨ ਵਿੱਚ ਜਾਦੂ ਦੀ ਘੜੀ ਵੇਚਣ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਘੜੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਤਫਸੀਲ ਤੋਂ !

ਔਰਤ ਸੂਤਰਧਾਰ: ਸੁਣੇ ਸਨ ਅਸੀਂ ਉਹ ਕਿੱਸੇ ਵੀ ਉਸ ਹਾਕਰ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਸਨੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਸੀ ਰੋਚਕ ਕਹਾਣੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਸਦੀ ਘੜੀ ਵਿੱਚ ਨੇ ਤਿੰਨ ਉਰਜਾ ਸ੍ਰੋਤ ਘੜੀ ਨੂੰ ਹਰ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਚਲਦਾ ਰੱਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ !

ਮਰਦ ਸੂਤਰਧਾਰ : ਸੁਣਾਈ ਸੀ ਕਹਾਣੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਸ ਘੜੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਸੈਲ ਰਾਹੀਂ ਉਪਲਬਧ ਸੀ ਰਸਾਇਣਿਕ ਊਰਜਾ , ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਚਾਬੀ ਰਾਹੀਂ ਯਾਂਤਰਿਕ ਊਰਜਾ ਤੇ ਤੀਜੇ ਇੱਕ ਘੁੰਮਦੇ ਜਿਹੇ ਪਹੀਏ ਨੁਮਾ ਸੋਲਰ ਪੈਨਲ ਰਾਹੀਂ ਸੌਰ ਊਰਜਾ !

ਔਰਤ ਸੂਤਰਧਾਰ : ਹੋਈ ਸੀ ਗੱਲ ਉਸ ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਰਤਾਰੇ ਦੀ ਵੀ ਜਿਹੜਾ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਵਾਤਾਵਰਣੀ ਬਦਲਾਅ ਅਤੇ ਆਲਮੀ ਤਪਸ਼ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਥਰਾਹਟੀ ਈੰਪਣਾਂ ਦੇ ਬਾਲਣ ਕਰਕੇ !

ਮਰਦ ਸੂਤਰਧਾਰ : ਸੁਣਾਈ ਸੀ ਕਹਾਣੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਹੈ ਲੋੜ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਊਰਜਾ ਦੇ ਤੌਰ ਤਰੀਕੇ ਤੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬਦਲਣ ਦੀ !

ਔਰਤ ਸੂਤਰਧਾਰ : ਹੋਈ ਸੀ ਗੱਲ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ ਊਰਜਾ ਦੇ ਗੈਰ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਸ੍ਰੋਤ !

ਮਰਦ ਸੂਤਰਧਾਰ : ਸੁਣਾਏ ਸਨ ਕਿੱਸੇ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਲੋੜ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਗੈਰ ਰਵਾਇਤੀ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਪੌਣ, ਸੂਰਜ , ਜਵਾਰਭਾਟੇ, ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਲ ਦਾ ਤਾਪ , ਧਰਤ ਦੇ ਅੰਦਰਲਾ ਤਾਪ, ਹਵਾ, ਖੇਤਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ , ਪਰਾਲੀ , ਗੋਬਰ, ਲਘੂ ਜਲ ਸ੍ਰੋਤ ਆਦਿ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ !

ਔਰਤ ਸੂਤਰਧਾਰ : ਸੁਣ ਲਿਆ ਸੀ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚ ਕਿ ਅੱਜ ਸਾਡੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਟਿਕਾਊ ਊਰਜਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ !

ਮਰਦ ਸੂਤਰਧਾਰ : ਹੋਈ ਸੀ ਗੱਲ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ 70% ਆਬਾਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਊਰਜਾ ਲੋੜਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ !

ਔਰਤ ਸੂਤਰਧਾਰ : ਸੁਣ ਲਏ ਸਨ ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਸੇ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਲਾਈਨ ਚਲੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਹੀ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਹੋਣਾ ਮੰਨ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਹਕੀਕਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਿਉਂ ਜੋ ਲਾਈਨ ਚਲੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕਤਈ ਇਹ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ !

ਮਰਦ ਸੂਤਰਧਾਰ : ਦੋਸਤੋ ਰੇਡੀਓ ਲੜੀਵਾਰ ਦੀ ਇਸ ਕੜੀ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂਗੇ ਕਹਾਣੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਦਲਾਅ ਅਤੇ ਆਲਮੀ ਤਪਸ਼ ਦੀ ਰੋਕ ਥਾਮ ਲਈ ਸਾਡੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਦੀ ਅਤੇ ਉਪਚਾਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ !

ਔਰਤ ਸੂਤਰਧਾਰ : ਲਓ ਸੁਣੋ ਇਸ ਨਵੇਂ ਲੜੀਵਾਰ ‘ਕਿਉਂ ਬਦਲ ਰਹੀ ਹੈ ਫਿਜ਼ਾਏ’ ਦੀ ਉਨੰਜਵੀਂ ਕੜੀ “ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਤਿਆਰ ਹਾਂ? - ਉਪਚਾਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ”! ਇਉਂ ਕਰਦੇ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਸਾਡੇ ਇਹ ਕਲਾਕਾਰ!

.....ਲੜੀਵਾਰ ਦੀ ਧੁਨ.....

.....ਦ੍ਰਿਸ਼ ਬਦਲਾਅ ਸੰਗੀਤ.....

.....ਦ੍ਰਿਸ਼ ਪਹਿਲਾ.....

(ਦ੍ਰਿਸ਼ ਬਦਲਾਅ ਸੰਗੀਤਮੱਧਮ ਪੈਂਦਾ ਹੈ)

(ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਦੂਰ ਤੋਂ ਆ ਰਹੀ ਹੈ... ਤਾਲੀ ਵਜਾਉਣ ਅਤੇ ਜੈ-ਜੈਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਅਦ... ਲੋਕ ਕਾਨਫ਼ੈਂਸ (ਸੰਮੇਲਨ) ਹਾਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ, ਕੁਰਸੀਆਂ ਦੇ ਹਿੱਲਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼)

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਨਮਸਤੇ ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ, “ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ” ‘ਤੇ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਤੁਹਾਡਾ ਭਾਸ਼ਣ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾਦਾਇਕ ਸੀ...

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਧੰਨਵਾਦ... ਡਾ. ਰਣਜੀਤ! “ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ” ‘ਤੇ ਇਸ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਵੀ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ...

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਸੁਭਾਗ ਹੈ! ਨਮਸਕਾਰ ਜੀ, ਕਿਵੇਂ ਹੋ? ਕਿਵੇਂ ਲੱਗਿਆ ਇਹ ਸੰਮੇਲਨ ?

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਮਲਾ: ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਅਨੁਭਵ ਰਿਹਾ... ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਹੋਏ ਨੂੰ 40 ਸਾਲ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ... ਐਨੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਹੀ ਹਾਂ... ਹੁਣ ਤਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਖੁਦ ਵੀ ਅੱਧੀ ਵਿਗਿਆਨੀ ਬਣ ਗਈ ਹਾਂ... ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ... ਸਾਡੇ ਬੇਟੇ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਮਿਲੇ... ਇਹ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਅਧਿਐਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਰੁਚੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ...

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਹੈਲੋ ਅਰਜਨ ... ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੀ ਰੁਚੀ ਹੈ ...!

ਅਰਜਨ : ਨਮਸਤੇ ਅੰਕਲ... ਵੈਸੇ ਜਲਵਾਯੂ ਕੇਵਲ ਤੁਹਾਡਾ ਹੀ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ... ਇਹ ਤਾਂ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ... ਸਾਡੀ ਸਭ ਦੀ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ... ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ...

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਬਹੁਤ ਅੱਛੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਤੂੰ ਬੇਟਾ... ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਯੁਵਾ ਪੀੜ੍ਹੀ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਿਤ ਹੈ...

ਅਰਜਨ : ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਅੰਕਲ... ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਸਾਡੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸੰਸਾਧਨਾਂ, ਆਰਥਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ, ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ‘ਤੇ ਇਕ ਨਾਟਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ... ਮੈਂ ਅੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਾਲ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਹਨ ...!

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼, ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਅਤੇ ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਦੇ ਦੋਹਰੇ ਖੋਢ ਦਾ

ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ... ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੰਭੀਰ ਵਿਸ਼ਵ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਇਕ ਚੁਣੌਤੀ ਹੈ... ਨੈਸ਼ਨਲ ਏਰੋਨਾਟਿਕਸ ਐਂਡ ਸਪੇਸ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ (NASA) ਦੀ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਧਰਤੀ ਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ ਦਾ ਔਸਤ ਤਾਪਮਾਨ ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਇਕ ਡਿਗਰੀ ਸੈਲਸੀਅਸ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ...

ਅਰਜਨ : ਹਾਂ ਪਾਪਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਹੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਕਿ 2017 ਲਗਾਤਾਰ ਤੀਸਰਾ ਸਾਲ ਸੀ ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਵਿਸ਼ਵ ਤਾਪਮਾਨ 19ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਾਪਮਾਨ ਪੱਧਰਾਂ ਤੋਂ ਇਕ ਡਿਗਰੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ...

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਮਲਾ: 2017 ਤਾਂ ਬੀਤੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, 2018 ਵਿਚ ਤਾਂ ਆਮ ਆਦਮੀ ਨੇ ਵੀ ਹਵਾ ਦੀ ਗੁਣਵਤਾ ਦੇ ਸੂਚਕ (ਏਅਰ ਕਵਾਲਿਟੀ ਇੰਡੈਕਸ ਯਾਨੀ AQI) ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੈੜ ਨੱਪੀ ਹੈ ... ਦਿੱਲੀ - ਰਾਸਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ (ਐਨ.ਸੀ.ਆਰ) ਵਿਚ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੈ... ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ 'ਚ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਸਾਹ ਦੇ ਰੋਗੀਆਂ ਲਈ...

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਬੁਰਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ... ਪਰ ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਇਕ ਬੂੰਦ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ... ਪਰ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ...

ਅਰਜਨ : ਮੈਂ ਅਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹ ਲੈਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ... !

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਚਲੋ ਆਓ ਚਾਹ ਨਾਸ਼ਤਾ ਕਰ ਲਈਏ ਜਰਾਂ ਕੁ ! ਉਥੇ ਚਰਚਾ ਵੀ ਚਲਦੀ ਰਹੇਗੀ !

ਸਾਰੇ ਭੋਜਨ ਹਾਲ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵੱਧਦੇ ਹਨ

(ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਦੂਰ ਤੋਂ ਆ ਰਹੀ ਹੈ... ਤਾਲੀ ਵਜਾਉਣ ਅਤੇ ਜੈ-ਜੈਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ...

.....ਦ੍ਰਿਸ਼ ਬਦਲਾਅ ਸੰਗੀਤ.....

.....ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੂਜਾ.....

(ਦ੍ਰਿਸ਼ ਬਦਲਾਅ ਸੰਗੀਤਮੱਧਮ ਪੈਂਦਾ ਹੈ)

(ਭੋਜਨ ਹਾਲ, ਚਾਹ-ਨਾਸ਼ਤਾ ਪਰੋਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੱਪ-ਪਲੇਟਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼, ਖਾਣ ਅਤੇ ਚਬਾਉਣ ਆਦਿ ਦੀ ਅਵਾਜ਼)

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ 10 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਦਮਾ ਹੈ... ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਲ ਦਰ ਸਾਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ... ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨੇ ਔਸਤ ਵਿਸ਼ਵ-ਤਾਪਮਾਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ, ਬਰਫੀਲੀਆਂ ਟੋਪੀਆਂ ਦਾ ਪਿਘਲਣਾ, ਬਾਰਿਸ਼ ਵਿਚ ਬਦਲਾਅ, ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਤਾਪਮਾਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ, ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪੱਧਰ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਣਾ ਆਦਿ...

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਹੋਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਯਤਨਾਂ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹਰਿਤ ਘਰ ਪ੍ਰਭਾਵ (ਗ੍ਰੀਨ ਹਾਊਸ ਇਫੈਕਟ) ਗੈਸਾਂ ਦੇ ਉਤਸਰਜਨ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਥੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਅਨੁਕੂਲਣ ਸਮਰਥਾਵਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ...

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਮਲਾ: ਯਤਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤਾਂ ਹੈ, ਪਰ...

ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ: (ਗੱਲਬਾਤ ਵਿਚ ਟੋਕਦੇ ਹੋਏ) - ਨਮਸਕਾਰ ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ... ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਚੰਗਾ ਲੱਗਿਆ....

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਨਮਸਤੇ ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ... ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ ? ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਮਿਲੋ...

ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ: ਨਮਸਕਾਰ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਮਲਾ... ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ... ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਉਪਚਾਰ ਉਪਾਵਾਂ ਬਾਬਤ ਮੇਰਾ ਨਵਾਂ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ...?

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਅਜੇ ਤਕ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ.... ਪਰ ਪੜ੍ਹਣਾ ਜ਼ਰੂਰ ਚਾਹਾਂਗਾ...

ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ: ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਲੇਖ ਭੇਜ ਦਿਆਂਗੀ ...

ਅਰਜਨ : ਡਾ. ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਅਪਣੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੁਕਤਿਆਂ ਤੇ ਉਂਗਲ ਰੱਖੀ ਹੈ , ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਬਤ ਜਰਾ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸੋਗੇ ਪਲੀਜ਼...?

ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ: ਹਾਂ ਜਰੂਰ ! ਮੈਂ 10 ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ ਕੀਤੀ ਹੈ...

ਅਰਜਨ : ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਦਿਲਚਸਪ ਲੱਗਦਾ ਹੈ...

ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ: ਧੰਨਵਾਦ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ - ਮੀਥੇਨ ਦਾ ਉਤਸਰਜਨ ਘਟਾਉਣਾ... ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਜਲਵਾਯੂ ਵਿਚ ਵੇਖੇ ਗਏ ਪਰਿਵਰਤਨਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਚੁਥਾਈ ਹਿੱਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਮੀਥੇਨ ਗੈਸ ਇੱਕਲੇ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ...

ਅਰਜਨ : ਗ੍ਰੀਨਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਦਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਉਤਸਰਜਕ ਤਾਂ ਊਰਜਾ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ...

ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ: ਸਹੀ ਕਿਹਾ... ਦੂਸਰਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮੁੱਦਾ ਊਰਜਾ ਦੇ ਨਵੀਨੀਕਰਨਯੋਗ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਹੈ... ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਅਪਣੇ ਨਵੀਨੀਕਰਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਭਰਾਈ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ... ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਕਲਮੰਦੀ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗੀ...

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਦੋਵਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ, ਪਰ ਨਵੀਨੀਕਰਨਯੋਗ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਨਾਲ -

ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਵਾਹਣਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਲਵਾਯੂ ਸਬੰਧੀ ਖ਼ਤਰੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ...

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਮਲਾ: ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਦਮੇ ਨੂੰ ਵੀ... ਮੈਂ ਅਪਣੇ ਮਾਸਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ... ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਉਪਰੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਿਗਰਟ ਪੀਣਾ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਵਧਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ...

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਜੀ ਹਾਂ... ਅਰਜਨ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਗਿਆਨ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗਿਤਾ ਦੇ ਲਈ ਇਸ 'ਤੇ ਇਕ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਸੀ... ਇਹ ਵਿਸ਼ਾ ਸਭ ਦੀ ਰੁਚੀ ਦਾ ਹੈ...

ਅਰਜਨ : ਹਾਂ, ਪਾਪਾ ਟਾਪਿਕ ਸੀ “ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਬਦਲਾਅ”... ਮੈਂ ਕੁਝ ਬਿੰਦੂ ਜੋੜੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ:

1. ਅਪਣੇ ਮੌਜੂਦਾ ਬੱਲਬ ਨੂੰ ਊਰਜਾ-ਕੁਸ਼ਲ ਬਲਬ ਵਿਚ ਬਦਲੋ...
2. ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਵਰਤ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਕੰਪਿਊਟਰ, ਟੀ.ਵੀ. ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਉਪਕਰਨਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੇਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ...
3. ਠੰਡੇ ਜਾਂ ਗੁਨਗੁਨੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਕੱਪੜੇ ਧੋਵੋ... ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ...
4. ਡ੍ਰਾਇਅਰ ਦਿੱਤੇ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਊਰਜਾ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਸੁਕਾਓ...
5. ਨਵੇਂ ਉਪਕਰਨਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦਦੇ ਸਮੇਂ ਐਨਰਜੀ ਸਟਾਰ ਲੇਬਲ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿਓ...

ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ ਵੀ ਹਨ...

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਅਰਜਨ, ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਲਈ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਕੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਉਪਚਾਰ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ...

ਅਰਜਨ : ਨਹੀਂ ਪਿਤਾ ਜੀ... ਪਿੰਡ ਤਾਂ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸੰਸਾਧਨਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹਨ... ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਸ, ਆਰਥਿਕ ਅਸਥਿਰਤਾ, ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਆਦਿ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ...

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਇਹ ਅਰਜਨ ... ਜਲਵਾਯੂ ਬਦਲਾਅ ਕਾਰਨ ਆ ਰਹੇ ਗੰਭੀਰ ਸੌਕੇ ਤੇ

ਹੜ੍ਹ, ਫਸਲ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ-ਧਨ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਹਨ... ਬਿਜਾਈ ਤੇ ਕਟਾਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬਦਲਾਅ, ਮੌਸਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਆਫ਼ਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਜਨ-ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ 'ਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਹਨ...

ਅਰਜਨ : ਅਸੀਂ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਨਾਲ ਲੜਣ ਲਈ ਅਜੇ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ... ਪਰ ਮੈਂ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਵੀ ਕਈ ਉਪਾਅ ਸੁਝਾਏ ਹਨ... ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਲ ਸੁਰੱਖਿਅਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ, ਮੈਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ

ਨਿਕਾਸੀ ਲਈ ਟੋਭੇ ਆਦਿ ਖੋਦਣ ਲਈ ਅਤੇ ਨਦੀ, ਤਲਾਬ, ਟੋਭੇ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਾ ਕਰਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ ਰੱਖਣ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ... ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਮੈਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਉਗਾਉਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਜਾਂ ਦੋ ਸਾਲ ਵਿਚ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਪੈਟਰਨ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ...

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਮਲਾ: ਊਰਜਾ ਬਚਤ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਝਾਉਣ ਲਈ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ...

(ਸਾਰੇ ਹੱਸਦੇ ਹਨ, ਸਭ ਨੇ ਅਪਣੀ ਚਾਹ ਖਤਮ ਕਰ ਲਈ ਹੈ)

.....ਦ੍ਰਿਸ਼ ਬਦਲਾਅ ਸੰਗੀਤ.....

.....ਦ੍ਰਿਸ਼ ਤੀਜਾ.....

(ਦ੍ਰਿਸ਼ ਬਦਲਾਅ ਸੰਗੀਤਮੱਧਮ ਪੈਂਦਾ ਹੈ)

(ਉਹ ਸਾਰੇ ਬਗੀਚੇ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਚਹਿਕਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼, ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼, ਹਵਾ ਵਗਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼)

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਆਓ... ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕੈਂਪਸ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹਾਂ...

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਮਲਾ: ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ, ਡਾ. ਰਣਜੀਤ... ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਅੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਜਾਵਟ ਕੀਤੀ ਹੈ...

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਪੰਨਵਾਦ ਮੈਡਮ... ਇਹ ਸਥਾਨ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਹੈ...

ਅਰਜਨ : ਹਾਂ, ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਵੇਰੇ, ਇਥੋਂ ਦਾ ਇਕ ਚੱਕਰ ਲਗਾ ਲਿਆ ਸੀ... ਮੈਂ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਕੁਝ ਸੌਰ ਪੈਨਲ ਲੱਗੇ ਵੀ ਵੇਖੇ...

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਹਾਂ, ਅਸੀਂ 5 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸੌਰ ਪੈਨਲ ਲਗਾਏ ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਮਾਣ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਊਰਜਾ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕੀਤੀ ਹੈ...

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ... ਸੌਰ ਪੈਨਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਹਨ... ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਇਕ ਛੋਟਾ ਪਰ ਕੁਸ਼ਲ ਕਦਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ...

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਲਵਾਯੂ ਬਦਲਾਅ ਦੇ ਸੰਧਰਬ ਵਿਚ ਨਵੀਨੀਕਰਨਯੋਗ ਊਰਜਾ ਦੇ ਮਹੱਤਵ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ... ਮੈਂ ਇਥੇ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੋ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨਵੀਨੀਕਰਨਯੋਗ ਊਰਜਾ ਸਬੰਧਿਤ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ... ਪਹਿਲਾ, ਨਵੀਂ ਅਤੇ ਨਵੀਨੀਕਰਨਯੋਗ

ਊਰਜਾ ਦੇ ਲਈ ਯੁੱਧਨੀਤਿਕ ਯੋਜਨਾ, ਜੋ ਇਕ ਵਿਆਪਕ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ... ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੌਰ ਮਿਸ਼ਨ, ਜੋ ਨਵੀਕਰਨਯੋਗ ਊਰਜਾ ਦੇ ਲਈ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੇ ਟੀਚੇ ਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ...

ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ: ਜਲਵਾਯੂ ਉਪਚਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ... ਜੇ ਜੰਗਲ ਵਧਾ ਕੇ ਕਾਰਬਨ ਸੋਖਣ ਵਾਸਤੇ ਕਾਰਬਨ ਗਰਕੀ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ,

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਸਾਡੇ ਕੈਂਪਸ ਵਿਚ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਇਕ ਨਿਯਮ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੁੜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਪੌਦਾ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਾਂ... ਅਸੀਂ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੌਦਿਆਂ ਦਾ ਪੋਸ਼ਣ ਹੋਵੇ...

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਵਾਹ ! ਕਿੰਨੀ ਚੰਗੀ ਪ੍ਰਿਤ ਪਾਈ ਹੈ ... ਤੁਸੀਂ ਕਿਥੇ ਖੋ ਗਏ ਪਿਆਰੀ ਪਤਨੀ...?

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਮਲਾ: ਮੈਂ ਆਹ ਪੋਸਟਰ ਵੇਖ ਰਹੀ ਹਾਂ... ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਇਕ ਘੰਟੀ ਵੱਜ ਰਹੀ ਹੈ...

ਪਹਿਲੇ ਪੋਸਟਰ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ: ਦੁਨੀਆਂ ਨੇ ਕਾਰਬਨ ਡਾਇਆਕਸਾਈਡ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਅੱਠ ਲੱਖ (800,000) ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਵਾਧਾ ਵੇਖਿਆ ਹੈ...

ਦੂਸਰਾ ਪੋਸਟਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ: ਪਿਛਲੇ 20 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਨਾਲ ਛੇ ਲੱਖ ਮੌਤਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ...

ਤੀਸਰਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ: ਉੱਤਰੀ ਪੂਵ (ਆਰਕਟਿਕ) ਸਾਲ 2040 ਤਕ ਬਰਫ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ...

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਅਤਿ ਖਤਰਨਾਕ ਤੱਥ ਤੇ ਹਕੀਕਤਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਕਲਾ ਕ੍ਰਿਤਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ... ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੈ... ਇਹ ਵੇਖੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਆਈ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ...

ਇਧਰ ਵੇਖੋ: ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਦਲਾਅ ਬਾਬਤ ਅੰਤਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਦਲ (ਇੰਟਰ ਗਵਰਨਮੈਂਟਲ ਪੈਨਲ ਆਨ ਕਲਾਈਮੇਟ ਚੇਂਜ, ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ.ਸੀ.) ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ - ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਉਹ ਚਿਤਾਵਨੀ ਕਿ ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਅਨੁਮਾਨ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਹਰਿਤ ਘਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਗੈਸਾਂ ਦੇ ਉਤਸਰਜਨ ਵਿਚ ਕਟੌਤੀ ਦੇ ਲਈ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਉਠਾਏ ਗਏ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਤਬਾਹਕੁਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈ ਸਕਦੇ ਹਨ...

ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ: ਮੈਂ ਅਪਣਾ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਲੱਗੇ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ... ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ 'ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ (NAPCC) ਦਾ ਵੀ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਅਨੁਕੂਲਣ ਅਤੇ ਉਪਚਾਰ ਦੇ

ਉਪਾਅ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ...

ਅਰਜਨ : ਇਧਰ ਵੇਖੋ, ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਗੰਭੀਰ ਤੱਥ ਹੈ - ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਦੀ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕੁਲ ਮਿਲਾ ਕੇ 6 ਕਰੋੜ ਭਾਰਤੀ, ਤਾਪਮਾਨ ਜਾਂ ਬਾਰਿਸ਼ ਦੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਾਲ ਮਾਮੂਲੀ ਜਾਂ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣਗੇ...

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਮੈਂ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ... ਇਹ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀ ਹੈ...

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਹਨ ਸਰ...! ਵਿਸ਼ਵ ਸੰਰਚਨਾ ਬਾਬਤ ਇਸ ਗ੍ਰਾਫ ਨੂੰ ਵੇਖੋ... ਜੋ ਸਪਸ਼ਟ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਰਤ ਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਕਾਰਬਨ ਉਤਸਰਜਨ 2018 ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲਗਭਗ ਸਭ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਵਾਧੇ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ... ਚੀਨ ਵਿਚ ਉਤਸਰਜਨ ਵਿਚ 4.7% ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ... ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ 2.5% ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ 6.3% ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ...

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਮਲਾ: ਇਹ ਤੱਥ ਕੇਵਲ ਵਿਖਾਵੇ ਲਈ ਹਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਟੀਚਰਾਂ ਦੇ ਲਈ ਕੁਝ ਮਾਇਨੇ ਵੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ...

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਨਹੀਂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਮਲਾ... ਅਸੀਂ ਅਪਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ... ਅਸੀਂ ਇਕ ਸਾਫ ਅਤੇ ਹਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਕਰਦੇ ਹਾਂ... ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮੌਜੂਦਾ ਰੈਣ ਬਸੇਰੇ ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਤੇਜ਼ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਰਤੋਂਯੋਗ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ...

ਅਰਜਨ : ਇਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ...! ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖੋ... ਇਥੇ ਆਓ... ਭਾਰਤ ਦਾ ਉਤਸਰਜਨ ਵਿਸ਼ਵ ਉਤਸਰਜਨ ਦਾ ਲਗਭਗ 5% ਹੈ... 1990 ਅਤੇ 2005 ਦੇ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦਾ ਉਤਸਰਜਨ 65% ਵਧਿਆ ਅਤੇ 2020 ਤਕ 70% ਵਧਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ...

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਮਲਾ: ਪਰ ਅਸੀਂ ਐਨੇ ਬੁਰੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ... ਇਸ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਵੇਖੋ, ਇਥੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ - ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਉਤਸਰਜਨ ਸੰਸਾਰ ਔਸਤ ਤੋਂ 70% ਘੱਟ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ 93% ਘੱਟ ਹੈ...

ਅਰਜਨ: ਮੰਮੀ, ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਲਗਭਗ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਲਈ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ... ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਅਤੇ ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਲਈ ਵੀ...

ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ: ਯਾਕ ਦੇ ਇਸ ਖੁਬਸੂਰਤ ਚਿੱਤਰ ਨੂੰ ਵੇਖੋ... ਓਹ! ਪਰ ਇਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਯਾਕ, ਹਿਮਾਲਿਆ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਵਧਦੇ ਤਾਪਮਾਨ ਦੇ ਖਤਰੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ...

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਤੱਥ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ...

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ- ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਹੀ ਉਤਰਾਖੰਡ ਦੇ ਪਿਥੋਰਗੜ੍ਹ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ 30 ਰਵਾਇਤੀ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ...

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵ ਸੰਸਥਾਨ, ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਕ ਅਧਿਐਨ ਹੈ .. ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਭ ਮੁੱਦਿਆਂ ਅਤੇ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਹੱਲ ਕਿੱਥੇ ਹਨ...? ਕੀ ਫਿਰ ਜਿਵੇਂ ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ ਅਤੇ ਅਰਜਨ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਲਈ ਕੁਝ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ... ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮਾਧਾਨ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ...?

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਲਈ ਹੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ... ਬਹੁਤ ਜਲਦ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿਵਾਰ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਉਪਚਾਰ ਉਪਾਵਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਵੇਗੀ...

ਅਰਜਨ : ਸਰ, ਮੈਂ ਅਪਣੇ ਪੇਪਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਹੈ - ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੂਰਜ, ਹਵਾ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਵਰਗੇ ਊਰਜਾ ਦੇ ਨਵੀਨਕਰਨਯੋਗ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰੀਏ... ਸੰਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਅਜਾਈਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸੰਕੋਚ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੀਏ...

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਅਰਜਨ ... ਅਸੀਂ ਨਿਸਚਿਤ ਰੂਪ 'ਚ ਇਸ ਲਈ ਤਤਪਰ ਰਹਾਂਗੇ... ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ, ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਅਪਣਾ ਲੇਖ ਅਤੇ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਭੇਜਣਾ... ਮੈਂ ਅਪਣੀ ਟੀਮ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਕੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਾਂਗਾ...

ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ: ਜ਼ਰੂਰ, ਡਾ. ਰਣਜੀਤ... ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਕਈ ਨੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਿਤ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹਨ... ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ...

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਤਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਥੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੋਟੀ-ਰੋਜ਼ੀ ਕੁਦਰਤੀ ਸੰਸਾਧਨਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ...

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਇਸ ਦੇ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਤੇ ਗਿਆਨ ਲਈ, NAPCC ਨੇ 8 ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਮਿਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹੁਣ ਭਾਰਤ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਤੌਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਨਿਪਟਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ...

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਡਾ. ਰਣਜੀਤ ਤੁਹਾਡੇ ਕਥਨ ਦੀ ਆਖਿਰੀ ਪੰਕਤੀ ਸਬੰਧੀ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਾ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਡਾ. ਰਣਜੀਤ... ਵਰਤਮਾਨ ਚੁਣੌਤੀ ਹੈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਦਲਾਅ ਪ੍ਰਤੀ ਇੱਕ ਸਮੁੱਚਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੇ ਨੀਤੀ ਵਿਕਸਿਤ

ਕਰਨ ਦੀ...

ਅਰਜਨ : ਪਾਪਾ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਨ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝਾਓ ਨਾ...

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ, ਰਾਜ ਅਤੇ ਸਥਾਨਿਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ... ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ... ਉਤਰਾਖੰਡ ਦੇ ਹਿਮਾਲਿਆ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਬਾਰਿਸ਼ ਦੇ ਪੈਟਰਨ ਵਿਚ ਆਏ ਬਦਲਾਅ ਨਾਲ ਸਿੱਝਣ ਵਾਸਤੇ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਲਈ ਫਸਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਬਦਲਾਅ !

ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ: ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਪਣੇ ਲੇਖ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਰਹੀ ਸੀ... ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਉਪਚਾਰ ਉਪਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਸੀ... ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹੈ ਗੁਜਰ -ਬਸਰ ਵਾਸਤੇ ਰੋਜ਼ੀ ਰੋਟੀ...

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਮੈਂ ਵੀ ਅਪਣੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ... ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਕਿਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਅਪਣੀ ਸੁਵਿਧਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ...

ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ: ਉਸ ਵਿਚ ਕੀ ਖਾਸ ਨੁਕਤਾ ਹੈ ਡਾ. ਰਣਜੀਤ?

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਭੋਜਨ ਉਤਪਾਦਨ ਉਪਰ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ 'ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਹੈ।

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪੇਂਡੂ ਭਾਰਤ ਵੱਲ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਥਿਤੀ ਹੋਰ ਵੀ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ... ਖੇਤੀ ਉਤਪਾਦਨ 'ਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੁਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ...

ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ: ਮੈਂ ਅਪਣੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਇਸ ਚਿੰਤਾ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਖੇਤੀ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਸਕਣ ਤਾਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅੰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕੀਏ...

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਸਾਡੇ ਦੋਵਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਟੈਲੀਪਾਥਿਕ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ... ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ...

(ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ ਅਤੇ ਸਭ ਲੋਕ ਹੱਸਦੇ ਹਨ)

ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ: ਸੋਕਾ, ਤੇਜ਼ ਤੇ ਬੇਨਿਯਮੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਅਤੇ ਤਾਪਮਾਨ ਪਰਿਵਰਤਨ ਵਰਗੇ ਜਲਵਾਯੂ ਜੋਖਿਮਾਂ ਤੋਂ ਖੇਤੀ ਉਤਪਾਦਨ ਬੇਹੱਦ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ... ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਖੇਤੀ ਦੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਅਤੇ

ਵਿਕਾਸ, ਕਿਸਾਨਾਂ 'ਤੇ ਪੈਂਦੇ ਮਾਰੂ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟਾਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ...

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਮਲਾ: ਮੇਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ... ਕੱਲ੍ਹ ਮੇਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਥੋਂ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ ਹਨ...

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਹਾਂ, ਗਰੀਬ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਅਨੁਕੂਲਣ ਸਮਰੱਥਾ ਅਕਸਰ ਸੀਮਿਤ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ... ਉਥੇ ਲੋਕ ਖੇਤੀ 'ਤੇ ਹੀ ਨਿਰਭਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ... ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਸਾਧਨ ਤੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵੀ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘੱਟ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ...

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਹਾਂ ਸਰ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਅਪਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਸਹਿਕਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਸਿਖਲਾਈ ਹਲਾਸ਼ੇਰੀ ਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਭੇਜਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨਾ ਕੇਵਲ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ, ਸਗੋਂ ਸਾਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਸੰਸਥਾਗਤ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸੰਸਾਧਨਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ...

ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ: ਮੇਰੇ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ... ਜਿਥੇ ਸੌਕੇ ਦੀ ਸ਼ੰਕਾ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਪੈਮਾਨੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖੁਦ ਹੀ ਜਲਵਾਯੂ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਹੈ... ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੁਆਰ ਵਰਗੀਆਂ ਸੌਕਾ-ਅਨੁਕੂਲਿਤ ਫਸਲਾਂ ਵੱਲ ਰੁਖ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲਿਆ ਹੈ... ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਘੱਟ ਬਾਰਿਸ਼ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੀ ਉਹ ਅਪਣੇ ਖੇਤਾਂ ਦੀ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਪੁੱਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਖੂਹਾਂ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ...

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਖੇਤਰਾਂ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹਨ - ਖੁਸ਼ਕ ਖੇਤੀ, ਜ਼ੋਖਿਮ ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਸੂਚਨਾ ਤਕ ਪਹੁੰਚ, ਜੈਵ ਤਕਨੀਕੀ ਦਾ ਉਪਯੋਗ...!

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਸਾਡੇ ਜਲ ਸੰਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਹੈ?

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਅਸੀਂ ਜਲ ਸੰਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ... ਅਸੀਂ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਅਪਣੇ ਜਲ ਭੰਡਾਰ ਦਾ ਦੋਹਨ ਕੀਤਾ ਹੈ... ਪਰ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਬਾਰਿਸ਼ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੇ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰਾਂ ਦੇ ਪਿਘਲਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵੱਲ ਕਦਮ ਵਧਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ... ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਜੋ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਨੂੰ ਬਚਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ... ਅਜਿਹਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬਚਤ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ...

ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ: ਬਿਲਕੁਲ ਸਰ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਪੀਣ ਲਈ, ਖੇਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਦਯੋਗਿਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਲਈ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਭੰਡਾਰਨ ਦੇ ਲਈ ਸਥਾਨਕ ਜਨ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਸਰਗਰਮ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਅਤੇ ਯਤਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਚੈੱਕ ਬੰਧਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ...

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ... ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬਾਰਿਸ਼ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਰਵਾਇਤ ਤਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਜੀਵਤ ਹੈ ... ਅਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਖੁਦ ਹੀ ਅਪਣੇ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੇ ਖੂਹ, ਤਲਾਬ ਖੋਦ ਲੈਂਦੇ ਹਨ...

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ 'ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ (ਐਨ.ਏ.ਸੀ.ਸੀ.) ਵੀ ਜਲ ਸੁਰੱਖਿਅਣ ਲਈ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਹੁਲਾਰਾ ਦੇਣ ਲਈ ਵਚਣਬੱਧ ਹੈ... ਇਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਥੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਪਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ... ਜਾਂ ਫਿਰ ਪਾਣੀ ਨੂੰ 20% ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਿਫਾਇਤ ਦੇ ਨਾਲ ਵਰਤਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ...

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਸਾਡੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਲਈ ਅਗਲੀ ਵੱਡੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ... ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ, ਮਲੇਰੀਆ, ਡੇਂਗੂ ਬੁਖਾਰ, ਖਸਰਾ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੀਟ ਸਟ੍ਰੋਕ ਅਤੇ ਪੀਣ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ ਨਾਲ ਮੌਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ...

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਇਸ ਚਿੰਤਾ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਇਕ ਪੋਸਟਰ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਐਥੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ... ਇਹ ਵੇਖੋ...

ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ: ਸਾਨੂੰ ਪੇਂਡੂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ, ਜਿਥੇ ਲਗਭਗ 75% ਅਬਾਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਹਤ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਹੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੂੰਜੀ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ...

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ... ਹਾਲਾਂਕਿ ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਉਪਰ ਹਰਿਤ ਘਰ ਪ੍ਰਭਾਵ (ਗ੍ਰੀਨਹਾਊਸ) ਗੈਸਾਂ ਦਾ ਉਤਸਰਜਨ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰਤੀਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ... ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤਸਰਜਨਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਵੱਲ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣਾ ਸਾਡੀ ਲੋੜ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ...!

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਹਾਂ ਜੀ ਲੋੜ ਹੈ ! ਪਰ, ਭਾਰਤ ਨੇ ਤਾਂ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਸਭ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦਾ ਜਾਇਜਾ ਲੈਣ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਲਈ ਕਈ ਸਾਰੇ ਜਲਵਾਯੂ ਖੋਜ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ...

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ... ਪਰ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਜੋਰ ਸ਼੍ਰੇ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਈਏ, ਤਾਂ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਸੰਭਲਣ ਵਿਚ ਕਈ ਦਹਾਕੇ ਲੱਗਣਗੇ...

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਮਲਾ: ਨਤੀਜੇ ਵੇਖਣ ਲਈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਐਨੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਨਹੀਂ ਜਿਉਣ ਵਾਲੀ...

ਅਰਜਨ : ਮੰਮੀ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਕਰੋ...

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਮਲਾ: ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਸ ਮਜ਼ਾਕ ਕਰ ਰਹੀ ਹਾਂ... ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੀ ਤੇ ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਡੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨਿਸਚਿਤ ਰੂਪ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਣ ਦਏਗੀ... ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਦੋਵਾਂ 'ਤੇ ਮਾਨ ਹੈ...

ਡਾ. ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ: ਠੀਕ ਹੈ ਡਾ. ਰਣਜੀਤ... ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਦਿਓ... ਰਾਤ ਨੂੰ 11:30 ਵਜੇ ਸਾਡੀ ਫਲਾਈਟ ਹੈ... ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਗੈਸਟ ਹਾਊਸ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਅਰਾਮ ਵੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ...

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ: ਸਰ, ਤੁਹਾਡਾ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁਕਰੀਆ... ਅੱਜ ਤੁਸੀਂ ਆਏ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ... ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਵਾਕਈ ਬਹੁਤ ਸਨਮਾਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ...

ਡਾ. ਹਰਸ਼ਰਣ: ਨਮਸਕਾਰ ਸਰ, ਇਹ ਸਚਮੁੱਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅੱਛੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਰਹੀ... ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਜਲਦ ਹੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਮਿਲਣਾ ਹੋਵੇਗਾ...

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਮਲਾ: ਤੁਹਾਡਾ ਸਵਾਗਤ ਹੈ...

(ਸਭ ਨੇ ਬਾਏ-ਬਾਏ ਕਿਹਾ)ਸਮਾਪਤ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ:

ਪ੍ਰਸ਼ਨ-1: ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇਕੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ 17 ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਦੇ ਔਸਤ ਤਾਪਮਾਨ ਵਿੱਚ ਕੀ ਬਦਲਾਅ ਹੋਇਆ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ: ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਇੱਕ ਡਿਗਰੀ ਸੈਲਸੀਅਸ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ !

ਪ੍ਰਸ਼ਨ-2: ਉੱਤਰੀ ਪੂਵ (ਆਰਕਟਿਕ) ਦੀ ਬਰਫ ਕਦ ਤੱਕ ਪਿਘਲ ਕੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ: ਸਾਲ 2040 ਤੱਕ !